

σεως) 4ον τοῦ ἔχειν. Οἱ Στωϊκοὶ ὁμοίως διδάσκουσι ὀρίζοντες α) τὸ ὑποκείμενον δηλαδὴ οὐσίαν β) ποιὸν γ) τὸ πῶς ἔχον (δηλοὶ σχέσιν ἢ διάθεσιν) δ) τὸ πρὸς τί πρὸς ἔχον (σχέσιν κοινήν). Ὁ Νεοπλατωνικὸς Πλωτῖνος διακρίνει ὡσαύτως 3 ἢ 4 κατηγορίας καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι κατηγορίαι ὑπάγονται ὑπ' αὐτάς. Ἡ μέχρι σήμερον ἐμμείνασα διαίρεσις εἰς α) τὸν ἢ ἔννοια τῆς οὐσίας καὶ τοῦ ὑποκειμένου β) ἢ ἔννοια τῆς ποιότητος καὶ γ) ἢ ἔννοια τῆς καταστάσεως. Οὕτω διακρίνομεν ἀνώτατα γένη α) τὸ ὄν β) τὴν ποιότητα γ) τὴν κατάστασιν. Πᾶσα ἔννοια ὑπάγεται εἰς τὰς γενικὰς τύπας ἐννοίας.

Συγκεκριμένα καὶ ἀφηρημένα ἔννοια. — Εἰς τὴν φύσιν διακρίνομεν πράγματα συγκεκριμένα καὶ ἀφηρημένα. Καὶ συγκεκριμένα μὲν εἶναι τὰ πράγματα ἅτινα ὑποπίπτουσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν, ἀφηρημένα δὲ ἀπ' ἐναντίας τὰ μὴ ὑποπίπτοντα εἰς τὴν αἴσθησιν ἡμῶν. Αἱ ἔννοια ἀπὸ ἀπόψεως τοῦ συγκεκριμένου καὶ ἀφηρημένου εἶναι τὰ μὲν ἄτομα τὰ μάλιστα συγκεκριμένα τὰ δὲ γενικὰ τὰ μάλιστα ἀφηρημένα π. χ. ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἀφηρημένη ἔννοια. Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Σωκράτους εἶναι συγκεκριμένη ἔννοια. Τὰ γενικὰ ὀνόματα π. χ. ἡ ἔννοια κύων κ. λ. π. δηλοῦν τάξιν ἄθροισμα γενικόν τι δὲν εἶναι δὲ ἴδιον ἀφηρημένη δι' ὃ διακρίνομεν ἐννοίας συγκεκριμένας ἀναφερομένας εἰς τὰ ἄτομα τὰ ὑποπίπτοντα εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν, γενικώτερον ἀφηρημένας καὶ εἰδικώτερον ἀφηρημένας ἢτοι α) συγκεκριμένας β) γενικώτερον ἀφηρημένας οἷοι αἱ γενικαὶ ἔννοια γ) εἰδικώτερον ἀφηρημένας καὶ δ) τὰ μάλιστα ἀφηρημένας. *adaequatae — inguatae* — σαφεῖς — ἀσαφεῖς.

Τελεία καὶ ἀκριβὴς ἔννοια. — Αἱ ἐπιστημονικαὶ ἔννοια πρέπει νὰ εἶναι ἀκριβεῖς, σαφεῖς καὶ ἐναργεῖς. Ἐν τῇ ἐπιστήμῃ διακρίνομεν ἐννοίας τελεῖας καὶ ἀκριβεῖς ὅταν ἔχωμεν σαφεῖς ἐννοίας ἢ μᾶλλον ἀκριβῆ γνώσιν βάθους καὶ πλάτους αὐτῆς ἢτοι ποῖα ἀντικείμενα περιλαμβάνει [καὶ εἰς ποῖα ἀναφέρεται], τότε μόνον ἔχομεν σαφῶς τὴν ἔννοιαν αὐτῆς. Τότε μόνον ὅταν γνωρίζομεν τὰ οὐσιώδη καὶ ἐπουσιώδη γνωρίσματα αὐτῆς καὶ τὰ ἀντικείμενα εἰς ἃ ἀναφέρεται αὕτη, τότε ἡ ἔννοια εἶναι πράγματι ἀληθής. Ἐὰν γνωρίζω τὸ βάθος μιᾶς ἐννοίας π. χ. τί εἶναι πλαιήτης καὶ δύναμαι νὰ τὸν διαστέλλω ἀπὸ παντὸς οὐρανίου σώματος τότε ἔχω σαφῆ ἔννοιαν αὐτοῦ (*notio clara*).

Ἐννοια σαφῆς καὶ εὐκρινῆς. — Ὅταν δὲν ἔχω σαφήνειαν μιᾶς ἐννοίας τότε λέγω

ὅτι δὲν ἔχω *notionem clarom* ἀλλὰ λέγω ὅτι ἔχω *notionem obscuram*. Εὐκρινῆς λέγεται μία ἔννοια ὅταν γνωρίζομεν στὸ βάθος τὸ πλάτος αὐτῆς οὐ μόνον τοῦ καθολ. ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς καθέκαστα δηλαδὴ εἰς ποῖα ἀντικείμενα ἀναφέρεται. Αἱ λογικαὶ ὁμοῦς ἔννοια ἔχουσι σαφήνειαν καὶ εὐκρινεῖσιν καθὼς καὶ πᾶσαι αἱ ἐπιστημονικαὶ ἔννοια. διότι ἐὰν δὲν ἔχουσιν σαφήνειαν καὶ εὐκρινεῖσιν τότε δὲν ἔχομεν λογικὴν ἔννοιαν ἀλλὰ ψυχολογικὴν *Comtusa* συγκεχυμ. *Prospectiva* = εὐκρινῆς. Αἱ ψυχολογικαὶ ἔννοια δὲν περιλαμβάνουσιν πάντα τὰ γνωρίσματα ἀλλὰ γνωρίζουσι τὰ συγκεχυμένης πῶς καὶ πιθανολογικῶς. Αὗται αἱ ψυχολ. ἔννοια διὰ τοῦ σχολείου διὰ τῆς μαθήσεως κ. λ. π. διασαφῶνται καὶ μεταβάλλονται εἰς λογικὰς ἐννοίας.

Πολυσημιαὶ ἐννοιών. Πολλαὶ ἔννοια σὺν τῷ χρόνῳ λαμβάνουσιν ἄλλην σημασίαν. Ἰος) Αἱ ἀτομικαὶ ἔννοια π. χ. ἡ Ἀκρόπολις ὁ Δουκαβητος δὲν μεταβάλλουσι σημασίαν. Ἄλλ' αἱ ἄλλαι ἔννοια μεταβάλλουσι σημασίαν κατὰ δύο τρόπους. α) μία ἔννοια πράγματι ὀρισμένον γενικεύεται καὶ δηλοῦν πλείστας καὶ ἄλλα ὁμοίας β) ἄλλαι ἐτήσια γενικαὶ δηλοῦσαι πλείστας καὶ ἄλλα ὁμοία εἰδικεύονται. Διὰ τῆς γενικεύσεως σχῆμα κατ' ἐπέκτασιν ὃ δὲ δεῦτερος τρόπος σχῆμα κατ' ἐξοχὴν π. χ. ὅταν λέγω ὁ ποιητῆς νοῶ τὸν Ὀμηρον τὸν κατ' ἐξοχὴν ποιητὴν, ὅταν λέγω ὁ ἱστορικὸς νοῶ τὸν Θουκιδίδην ὅταν λέγω ὁ κωμικὸς τὸν Ἀριστοφάνην ἐν ᾧ πρότερον ὅταν ἔλεγον ὁ ποιητῆς ἠννόουν τὸν καθ' ἕνα ποιητὴν. Ἄστυ πρῶτον ἐλέγετο πᾶσα πόλις βραδύτερον ὁμοῦς ἄστυ ἐλέγοντο κατ' ἐξοχὴν αἱ Ἀθηναί. *Urbs* ἐλέγετο πᾶσα πόλις ἔπειτα μόνον ἡ Ρώμη. *Minister* ἐλέγετο ὁ ὑπῆρέτης σήμερον δηλοῦν τὸν ἀνώτερον κλάδον τοῦ ὑπῆρέτου τοῦ Ἱπουργοῦ. Ἀπὸ γενικωτέρας ἐννοίας ἔχομεν μερικωτέρας π. χ. *Magister* = πᾶς ἀνώτερος ἔπειτα ἐδήλου τὸν μείζονα ἐν τοῖς ἄλλοις (τὸν διδάσκαλον). Σχήματα κατ' ἐξοχὴν. Σχήμα κατ' ἐπέκτασιν. Πάπυρος ἐλέγετο τὸ φυτό τῆς Αἰγύπτου ἔπειτα πάπυρος ἐλέγετο καὶ πᾶς χάρτης. Προῆλθεν δὲ οὕτω ὡς ἐξῆς: Πάπυρος = πρῶτος τὸ φυτόν κατόπιν ἐσήμαινε τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ ἔπειτα ἐσήμαινε τὴν ὄλην ἐφ' ἧς ἔγραφον οἱ ἄνθρωποι καὶ κατόπιν πάπυρος ἐλέγετο πᾶς χάρτης. Ἐλαιον ἐδήλου πρῶτον τὸ ἐκ τῆς ἐλαίας ἔπειτα δὲ καὶ τὰ αἰθέρια ἔλαια καὶ κατόπιν πάντα τὰ ὁμοία. Ἡλιος πρῶτον ἐλέγετο ὁ κυρίως Ἡλιος ἔπειτα δὲ ὅλοι οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες. Φάρος ἐλέγετο πρῶτον ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας σήμερον φάρος λέγεται πᾶς φανὸς

ωρισμένου είδους (περιστροφόμενος) πρέπει να παρακολουθήσωμεν τὰς έννοιαις έν ταις μεταβολαίς αὐτῶν. Καίσαρ ἐλέχθη μόνον ὁ Γάτος Ἰούλιος, Καίσαρ ἔπειτα δὲ ἐγενικεύθη Ἐκάστη έννοια δύναται νὰ ἐξετασθῆ (1ον) κατὰ βάθος, 2ον) κατὰ πλάτος, 3ον) κατὰ βάθος ἅμα καὶ πλάτος.

Έννοια κατὰ βάθος ἅμα καὶ πλάτος. Αἱ έννοιαι αἱ ἔχουσαι πολλά γνωρίσματα κοινῶς λέγονται σύνθετοι, ἐκείναι δὲ αἱ ὅποια ἔχουσι οὐδὲν κοινὸν γνώρισμα λέγονται ἀπλᾶι. Αὕτη ἡ διαίρεσις τῶν έννοιῶν κατὰ βάθος καθ' ἑαυτάς. Ὅσω περισσότερα γνωρίσματα ἔχει μία έννοια τόσον στενωτέρον εἶναι τὸ πλάτος αὐτῆς καὶ ἐναντία πάλιν ἐπομένως αὐξανόμενου τοῦ βάθους μίας έννοιας στενοῦται τὸ πλάτος καὶ ἐλαττωμένου τοῦ βάθους ἐρρύνηται τὸ πλάτος ὥστε τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος μιῆς έννοιας εὐσχεταί εἰς ἀντιπεπονητότα λόγον. Αἱ έννοιαι ἀπὸ ἀπόψεως βάθους καὶ πλάτους εἶναι (1ον) ἀπλᾶι καὶ σύνθετοι 2ον) συγκεκριμένα καὶ ἀφηρημένα· κυρίως ἀφιρημένα εἶναι ιδιότητες τῶν ὄντων αἵτινες θεωροῦνται ὡς ὑπάρχουσαι καθ' ἑαυτάς π.χ. ἄνθρωπος ἐνάρετος εἶναι έννοια ἀφηρημένη, ἂν ὁμως εἶπω ἄρετή ἡ έννοια εἶναι κυρίως ἀφηρημένη. Αἱ ἀκριβῶς έννοιαι λέγονται *adaequatae*· τοιαύτας δὲ έννοιαις ἔχομεν ὅταν ἐπακριδῶς γνωρίζωμεν τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος μιᾶς έννοιας.

Έννοιαι πρὸς ἀλλήλας κατὰ βάθος.— Ὑπάρχουσι έννοιαι ἔχουσαι τὰ αὐτὰ γνωρίσματα δηλαδὴ δηλοῦσαι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἀλλ' ἄλλως πως διατυποῦμεναι π.χ. Ὁ Ἀριστοτέλης ταῦτα ἐδίδασκε ἢ ὁ Σταγειρίτης ταῦτα ἐδίδασκε, ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ πατήρ τῶν Λογικῶν· αἱ έννοιαι αὗται δηλοῦσι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Αἱ έννοιαι αἵτινες ἔχουσι τὰ αὐτὰ γνωρίσματα καὶ τὴν αὐτὴν σημασίαν διαφέρουσι δὲ μόνον κατὰ τὸν λεκτικὸν τύπον τῆς ἐκφράσεως λέγονται αἱ αὐταί—*conditiones ideticae*. Αἱ αὐταί λέγονται καὶ *ισοδύναμοι* διότι ἀντι τῆς μιᾶς δύναμαι νὰ θέσω τὴν ἄλλην εἴτε εἶπω ὁ ἱστορικός, εἴτε εἶπω ὁ Θεοκιδίδης εἶναι έν καὶ τὸ αὐτό. Αἱ αὐταί έννοιαι λέγονται καὶ *συνώνυμοι*. Συνώνυμα εἶναι τὰ δηλοῦντα τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἢ ἴσα πρᾶγματα. Τὰ ὁμώνυμα ὁμως παριστῶσι διαφόρους έννοιαις π.χ. Ζήνων ὁ Στωϊκός καὶ Ζήνων ὁ Ἐλεάτης εἶναι διάφορα πρᾶγματα· έν ὃ ἐάν εἶπη Χρυσόστομος ἢ ὁ Δημοσθένης τῆς ἐκκλησίας τὴ αὐτὸ λέγω. Παρὰ τοῖς τραγικοῖς τὰ αὐτὰ εὐρίσκομεν : Ὁ ἄρετής λέγεται καὶ κώπη ἀνάξ, ὁ ὀπλίτης λέγεται καὶ

ὀπλων ἐπιστάτης. Τὸ κατ' ἀντίφασιν σχήμα τὸ αὐτὸ δηλοῖ π.χ. οὐκ ὀλιγον—πολύ.

Συγγενεῖς ἢ διάφοροι εἶναι ἂν δὲν ἔχουν οὐδὲν κοινὸν γνώρισμα λέγονται ἀσύγκριτοι, ἂν ἔχουν ἔστω καὶ έν κοινὸν γνώρισμα λέγονται *σχετικῶς διάφοροι*· αὗται διαιροῦνται :

Εἰς ὁμοίας καὶ ἀνομοίας· ὁμοίαι εἶναι ὅταν ἔχουν κοινὰ τὰ κυριώτερα καὶ πλεῖστα γνωρίσματα ἀνόμοιαι δὲ ὅταν ἔχουν ὀλίγα καὶ οὐσιωδέστερα· αὗται πάλιν ὑποδιαιροῦνται :

Εἰς συμφώνους καὶ ἀντιθέτους· συμφώνοι δηλ. εἶναι αἱ ἀνόμοιαι αἱ δυναμειναι νὰ συνυπάρξωσιν ὡς γνωρίσματα τρίτης τινός έννοιας π.χ. σκληρὸν—διαφανές—βῆλος, χρυσοῦν—κίτρινον—χρυσός· ἀντίθετοι εἶναι ἐκεῖναι ὧν τὰ γνωρίσματα δὲν δύνανται νὰ συνυπάρξωσιν εἰς μίαν ἄλλην έννοιαν, ἐνοχος—ἀθῶος, αἱ ἀντίθετοι ὑποδιαιροῦνται :

(1ον) **Ἀντιφατικά καὶ 2ον) Ἐναντίας.** Ἀντιφατικά λέγονται ὅταν εἶναι μὲν διάφοροι ἀλλήλων ἀλλ' ἔχουσι τοιαύτην σχέσιν ἀναμεταξὺ τῶν ὥστε τιθεμένης τῆς μιᾶς αἴρεται ἢ ἄλλη ἢ αἰρομένης τῆς μιᾶς τίθεται ἢ ἄλλη. Ἐν ταις ἀντιφαταῖς έννοιαις πρόκειται περὶ δύο έννοιῶν καὶ οὐχὶ περὶ σειρᾶς έννοιῶν. Ἐάν λάβωμεν σειρὰν χρωμάτων πράσινον κοκκινὸν κ.λ.π. κα' εἶπω ὅτι ἀποτελοῦν ἀντιφατικὰς έννοιαις τότε σφάλλομαι. Αἱ ἀντιφατικά έννοιαι πρέπει νὰ εἶναι δύο π.χ. ἡμέρα καὶ νύξ : ἂν εἶναι ἡμέρα δὲν εἶναι νύξ : ἂν δὲ δὲν εἶναι ἡμέρα εἶναι νύξ : ἐπίσης ἀθῶος καὶ ἐνοχος—ἄρρεν καὶ θῆλυ. Τὸ αλλοθι τῶν δικαστηρίων εἶναι ἀντιφατικὴ έννοια δηλαδὴ ὁ συνήγορος ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἐγγλήματος ὁ κατηγορούμενος δὲν ἦτο παρῶν ἀλλ' ἦτο ἀλλοχοῦ. Ἀντίθετοι έννοιαι Λατινιστὶ καλοῦνται *opositio*.—Ἐναντία—*Contraria*. Ἐναντιαί έννοιαι εἶναι πολλαὶ καὶ ἔχουσι τοιαύτην σχέσιν ὥστε τιθεμένης τῆς μιᾶς αἴρεται ἢ ἄλλη, ἀλλ' αἰρομένης τῆς μιᾶς δὲν τίθεται ἢ ἄλλη π.χ. ἐάν ἔχω σειρὰν χρωμάτων κόκκινον λευκὸν μέλαν κίτρινον κ.λ.π. ἐάν εἶπω ὅτι τοῦτο τὸ πρᾶγμα εἶναι κόκκινον αἴρονται· ἔλα τὰ ἄλλα χρώματα έν' ὃ ἐάν εἶπη τοῦτο τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι κόκκινον δὲν ἔπεται ἀναγκαιῶς ὅτι θὰ εἶναι λευκὸν πιθανὸν νὰ εἶναι κίτρινον κ.λ.π. Κυριώτατον γνώρισμα τῶν ἐναντίων έννοιῶν εἶναι ὅτι εἶναι πλείονες τῶν δύο, χρήσις δὲ τούτων γίνεται έν ταις ἀποδείξεσιν πλαγία ἀπόδειξις ἀνευ ἀντιφάσεως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωσθῆ Ἀντιφατικά έννοιαι εἶναι ἐπίσης φθαρτός—ἀφθαρτός ἐνταῦθα—ἀλλοθι κ.λ.π. Ἐναντίας δὲ εἶναι ἔλει-

φεις και υπερβολή κατ' Αριστοτέλην η "Ελειψις και υπερβολή είναι κακία μετότης δε εστιν αρετή.

Έννοιαι προς άλλήλας κατά πλάτος.— Έάν συγκρίνωμεν δύο έννοιαις προς άλλήλας κατά πλάτος θα παρουσιάσωσι διαφοράς. 1) Δύο έννοιαι δύνανται να έχωσι τὸ αὐτὸ πλάτος π.χ. τρίγωνον και τρίπλευρον ἰσόπλευρον. Έχόμεν δύο κύκλους (έννοιαι) ὁμοίους. Αἱ έννοιαι αὐται λέγονται ταύτοπλατεῖς και ἐπειδὴ ἡ μία ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῆς άλλης λέγονται ἐπάλληλοι. Παρίσταται δὲ διὰ σχημάτων κύκλου. Τὰ σχήματα μετεχειρίσθησαν ἀπὸ τοῦ Βλεμμίδου. Δύο έννοιαι δυνάτων να έχωσι ἐντελῶς διάφορον πλάτος παράλληλοι. 2) Ἄλλη σχέσις έννοιῶν κατά πλάτος είναι : μία έννοια δύναιται να εἶναι πλαυτέραι ἢ στενωτέραι τῆς άλλης ὅποτε πλεον ἢ μία ὑπάγεται εἰς τὴν άλλην και αἱ έννοιαι αὐται λέγονται ὑπάλληλοι. Παρίσταται δὲ διὰ δύο κύκλων ὧν ὁ εἰς είναι ἐσωθεν τοῦ άλλου π.χ. Α=ἄνθρωπος Β=Σωκράτης ἢ μία έννοια καλεῖται ὑπερκειμένη=Superior και ἡ ἑτέρα ὑποκειμένη=Interior. Τὸ Α παριστᾷ τὴν ὑπερκειμένην τὸ Β τὴν ὑποκειμένην. 3ον) Πολλαί έννοιαι δύνανται να καταστάσωνται εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν π.χ. ἡ πόλις περιλαμβάνει ἕπος δράμα και λυρικὴν ποίησιν. Αἱ έννοιαι αὐται καλοῦνται συνάλληλοι διότι ἀνήκουσι εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν. 4ον) Πολλαί έννοιαι δύνανται να έχωσι τοιαύτην σχέσιν προς άλλήλας ὥστε ἡ μία να τέμνηται ὑπὸ τῆς άλλης δηλα δὴ κατά μέρος να συμπέτωσιν Αὐται λέγονται ἐπιλλάσσουσαι ἢ ἐναλλάσσουσαι ἢ ἐπικοινωνοῦσαι.— Ὅστε αἱ έννοιαι ἐξεταζόμεναι κατά πλάτος προς άλλήλας είναι 1) ἐπάλληλοι 2) ὑπάλληλοι 3) συνάλληλοι 4) ἐπαλλάσσουσαι.

Τι απαιτεῖται προς παραγωγήν τελείων και ἀκριβῶν έννοιῶν Απαιτοῦνται τρία τινὰ α') νοῦς, εὐφοῖα ὥστε να δύναται τις ν' ἀντιλαμβάνεται τῶν πραγμάτων, β') Προσοχή, γ') Ἐπιστεία, γνώσις τῶν πραγμάτων, κυρίως ἢ κατ' αἴσθησιν. Τοιαύτας έννοιαις πρέπει να ἔχη πᾶς τις, κυρίως δὲ ὁ ἐπιστήμων.

ΠΕΡΙ ΚΡΙΣΕΩΝ

Αἱ Λογικαι, αἱ ἐπιστημονικαι έννοιαι ὄχι αἱ ψυχολογικαι συνδέονται προς άλλήλας και ἀποτελοῦσι τὰς λεγομένας κρίσεις.— Κρίσις =judicium.

Ὁρισμὸς Κρίσεων.— Κρίσις είναι ἀπό-

φανσις περί τινος πράγματος καθ' ἣν μία έννοια ἀποφάσκεται ἢ καταφάσκεται δηλα δὴ αποδίδεται ἢ δὲν ἀποδίδεται. Ὁ Αριστοτέλης ὠμίλησε περί έννοιῶν και κρίσεων και ὠρισε ὅτι : πρότασις είναι λόγος καταφατικὸς τινὸς κατά τινος (πρότασις=κρίσις). Μέχρι σήμερον δὲν διατηρεῖται ὁ ὀρισμὸς αὐτός. Τινὲς ἠθέλησαν να ὀρίσωσι τὴν κρίσιν εὐρύτερον ἄλλ' οὐδὲν κατόρθωσαν. Έάν λάθω ὑπ' ὄφιν μου τὰς κρίσεις θα ἴδω ὅτι αἱ έννοιαι δὲν εὐρίσκονται καθ' ἑαυτὰς ἄλλ' ἐν τοῖς πράγμασιν. Ὅταν π. χ. λέγω ὁ πίναξ είναι μέλας, δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ πίναξ και ἐκεῖ ὁ μέλας, ἄλλ' ἀναλύων λαμβάνω τὸν Πίνακα και ψυχολογικῶς προσθέτω τὸ γνῶρισμα τοῦ μέλανος και λέγω ὅτι είναι μέλας. Ὁ Wundt ἠθέλησε να εἰσαγάγῃ εἰς τὴν Λογικὴν του τὸν ἐξῆς ὀρισμὸν τῆς κρίσεως: κρίσις εἶναι ἡ ἀνάλυσις τῆς έννοιας εἰς τὰ μέρη αὐτῆς. Ψυχολογικῶς διακρίνων ψυχολογικὰς και Λογικὰς κρίσεις ἔχω. Λογικὴ είναι ἡ κρίσις ὅταν ὑπάρχη κατάληψις δηλα δὴ ἀκριβῆς κατανόησις τῶν πραγμάτων ἢ τοῦλάχιστον να ὑπάρχη πιθανότης. Ψυχολογικὴ κρίσις γίνεται εἰς ἕκαστον βῆμα, ὁ παῖς λέγει πράγματα ἀνόητα και μὴ λογικὰ πολλακίς ἐν ᾧ ὁ ἐπιστήμων ἐκφέρει ἀκριβῶς τὴν ἑαυτοῦ γνώμην περί τῶν διαφορῶν ἐν τῷ κόσμῳ πραγμάτων. Ψυχολογικὴν κρίσιν ἐκφέρει τις και κατά φαντασίαν και ὄγνων τὰ πράγματα. Ἡ Λογικὴ κρίσις τοῦτο τὸ ἴδιον ἔχει ὅτι είναι βεβαία ἢ τοῦλάχιστον πιθανή. Ἡ κρίσις διὰ λέξεων διατυπωμένη ὀνομάζεται ἀπόφανσις.

Κρίσις παρόμοια περί τῆς σχέσεως δύο ἢ περισσοτέρων έννοιῶν, λέγεται και πρότασις ἢ λόγος ἀποφατικὸς. Ἐν τῇ Γραμματικῇ τὰς κρίσεις λέγομεν προτάσεις. Πρότασις και κρίσις είναι έννοιαι ἐπάλληλοι δηλα δὴ τὴν αὐτὴν εὐρύτητα έχουσι ; ὄχι ἢ κρίσις είναι στενωτέρα έννοια. Ἡ κρίσις ἐπιφέρεται ὀριστικὴ και βεβαία ὑπάρχουσιν ὅμως προτάσεις αἵτινες ἐκφέρονται οὕτω : είναι ἄρα γε ἀληθὲς τοῦτο ; π. χ. ὁ Ἄρης κατοικεῖται ; συνάγομεν τὸ συμπέρασμα ὅτι πιθανῶς να κατοικεῖται. Ἡ ἐρωτηματικῶς ἐκφερομένη πρότασις δὲν είναι κρίσις. Κατά τοῦτο ἡ πρότασις είναι εὐρύτερα τῆς κρίσεως. Ἐπίσης ἡ θαυμαστικῶς ἐκφερομένη πρότασις δὲν είναι κρίσις π. χ. ἐγὼ να πάθω ταῦτα ; Ἐπίσης ἡ προστακτικῶς ἐκφερομένη πρότασις δὲν είναι κρίσις π. χ. Μῆνιν ἄειδε θεὰ κλπ. ἄνδρα μοι ἔνεπε... Ἐπίσης ἡ εὐκτικῶς ἐκφερομένη πρότασις δὲν είναι κρίσις π. χ. μὴ ζῶν μετ' ἀμουσίας. Οὐ παύσωμαι τὰς

χάριτας ταῖς μαύραις συγκαταμινύς· ἡ πρότασις αὕτη εἶναι κρίσις. Ὁ Ἀριστοτέλης κάλλιστα ταῦτα ἐξήτασεν ἐν τῇ Λογικῇ του.

Ἄρα ἡ κρίσις διαφέρει τῆς προτάσεως ἣτις περιλαμβάνει καὶ ἄλλας ἐφαρμογὰς τοῦ λόγου. Ἡ κρίσις παρίσταται συμβολικῶς οὕτω: $\Gamma = \text{K}$ δηλ. Ὑποκείμενον = κατηγορούμενον.

Ὁροὶ κρίσεων.—Ἐν πίστῃ κρίσει διακρίνομεν τρεῖς ὄρους 1ον) ὑποκείμενον περὶ τοῦ ὁποίου ἐκρέσσεται ἡ κρίσις 2ον) κατηγορούμενον δηλαδὴ τὸ ὃ ἀναφέρεται εἰς τὸ ὑποκείμενον, τὸ εἰς ὃ ἀναφέρεται ἐν κρίσει καὶ 3ον) Τὸ Συνδετικόν. Τὸ ὑποκείμενον συνήθως προηγεῖται δύνανται ὅμως καὶ νὰ ἔπηται π.χ. διαυγέστατος εἶναι ὁ οὐρανός σήμερον: σήμερον ὁ οὐρανός εἶναι διαυγέστατος: σαφὲς τὸ σαφές κ.τ.λ. Ὑποκείμενον Διακρίνομεν Λογικὸν καὶ Γραμματικὸν ὑποκείμενον. Μερικοὶ ἠθέλησαν νὰ διακρίνουν καὶ ψυχολογικὸν ὑποκείμενον. Γραμματικὸν ὑποκείμενον εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ τίθεται ἐν τῇ προτάσει. Τὸ δὲ λογικὸν ὑποκείμενον εἶναι τὸ πρόσωπον περὶ οὗ γίνεται ὁ λόγος π.χ. ἡ Γαλατία κατελήφη ὑπὸ τοῦ Καίσαρος Ἐνταῦθα ἡ Γαλατία εἶναι τὸ Γραμματικὸν ὑποκείμενον τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος εἶναι τὸ Λογικόν. Πᾶσα λέξις ἣτις πρώτη ἐμφανίζεται ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς προτάσεως λέγεται ψυχολογικὸν ὑποκείμενον π.χ. Σήμερον εἶναι ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τὸ σήμερον εἶναι τὸ ψυχολογικὸν ὑποκείμενον. Πότε ἐγένετο ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη; Τὸ πότε εἶναι ψυχολογικὸν ὑποκείμενον. Τὸ συνδετικὸν φαίνεται πάντοτε ἀνεξάρτητον ἀλλὰ συνάπτεται πολλάκις μετὰ τοῦ κατηγορουμένου καὶ ἐκφέρεται ὡς κατηγόρημα π.χ. ἄριστον ἐστὶ τὸ ὕδωρ. Ἐδῶ φαίνεται τὸ συνδετικὸν ἀλλ' ἐὰν εἰπόμεν ἀρυστεύει τὸ ὕδωρ, τὸ συνδετικὸν συμπίπτει μετὰ τοῦ κατηγορουμένου. Πολλάκις παραλείπεται τὸ συνδετικὸν π.χ. σαφὲς τὸ σαφές· ἐκ τοῦτο ἠθέλησαν τινὲς νὰ ἰσχυρισθῶσι ὅτι τὸ συνδετικὸν δὲν πρέπει νὰ ληφθῆ ὡς τοῖτος ἀναγκαῖος ὄρος τῆς κρίσεως. Ἀλλὰ τοῦτο ἀπορρίπτεται ὡς ἀπορρίπτεται καὶ ἡ ὑπαρξίς ψυχολογικοῦ ὑποκειμένου ὡς ἰσχυρίσθησαν τινες.

ΕΙΔΗ ΚΡΙΣΕΩΝ

Πλήθος μορφῶν λαμβάνουσιν οἱ κρίσεις. Διακρίνομεν κρίσεις καθ' ἑαυτὰς θεωρουμέναι 1ον) κατὰ ποιὸν 2ον) κατὰ ποσὸν 3ον) κατὰ τρόπον 4ον) κατ' ἀναφορὰν. Αον)

Κατὰ ποσὸν διακρίνομεν τὰς κρίσεις τριττὰς 1) γενικὰς ἢ καθολικὰς 2) μερικὰς ἢ εἰδικὰς καὶ 3) ἀτομικὰς· κατὰ ποσὸν ἐξετάζομεν τὰς κρίσεις ἀποβλέποντες εἰς τὸ πλάτος τοῦ ὑποκειμένου αὐτῶν. 1) **Καθολικαὶ κρίσεις** = generales ἢ universales λέγονται ἐκεῖναι καθ' ἃς ἀναφέρεται ὅταν τὸ κατηγορούμενον εἰς ὅλον τὸ πλάτος τοῦ ὑποκειμένου π.χ. πάντες οἱ πλανῆται εἶναι σώματα ἑτερόφωτα, πάντες οἱ ἀπλανεῖς εἶναι σώματα αὐτόφωτα. Ἐνταῦθα αἱ κρίσεις ἐκφέρονται καταφατικῶς ἀλλὰ δύνομαι νὰ εἶπω καὶ ὡς ἐξῆς: οὐδεὶς πλανήτης εἶναι σῶμα αὐτόφωτον—οὐδεὶς ἀπλανῆς εἶναι σῶμα ἑτερόφωτον. Ἐνταῦθα ἐκφέρονται ἀποφατικῶς. 2) **Μερικαὶ ἢ εἰδικαὶ** = particulares λέγονται αἱ κρίσεις ὅταν τὸ κατηγορούμενον ἀναφέρεται εἰς μέρος μόνον τοῦ πλάτους τῆς ἐγγυίας τοῦ ὑποκειμένου π.χ. τινὲς τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων ἐδίδαξαν τὴν ἀτομικὴν θεωρίαν—τίνα τῶν ζώων εἶναι σαρκοφάγα 3) **Ἀτομικαὶ Singulares** εἶναι ἐκεῖναι καθ' ἃν τὸ κατηγορούμενον ἀναφέρεται εἰς ἓνα μόνον ὑποκείμενον π.χ. ὁ Ἀναξίμανδρος προεἰδοποίησεν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς λαπλασοῦ θεωρίας. Ὁ Ἡγεσίας ὑπῆρξεν ἐν Ἑλλάδι ὁ μόνος ἀντιπρόσωπος τῆς ἀπαισιοδοξίας. Ὁ Σωκράτης ἦτο υἱὸς Σωφρονίσκου τοῦ λιθολόου καὶ τῆς μαίας Φοιναρέτης. Πᾶσα κρίσις ἢ εἶναι ἢ γενικὴ ἢ μερικὴ ἢ ἀτομικὴ. Πολλάκις τὸ ποσὸν δὲν διακρίνεται ἐν τῇ ἐκφορᾷ καὶ καταντᾷ νὰ εἶναι ἀδιόριστος, καὶ διέκριναν propositiones indetimitas = ἀδιόριστους κρίσεις. π.χ. χρῆ πρὸς θεοῦ εὐσεβεῖν· τὸ ὑποκείμενον δὲν εἶναι σαφές νοεῖται ὅμως τοιοῦτον οἱ ἄνθρωποι. Ἡ ἀδιόριστος κρίσις παρέλκει. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐδίδαξε ταῦτα λέγων: Πρότασις ἐστὶ λόγος καταφατικὸς ἢ ἀποφατικὸς τινος κατὰ τινος ἢ καθόλου ἢ ἐν μέρει ἢ ἀδιόριστος. Δὲν ἀναφέρει τὰς ἀτομικὰς διότι ὑπάγει ταῦτας εἰς τὰς μερικὰς κρίσεις. Ἀτομικὰς, μερικὰς καὶ γενικὰς κρίσεις ἐκφέρομεν συνήθως μετὰ διορισμῶν π.χ. πάντες οἱ ἄνθρωποι τοιοῦτοι εἶναι, τούτεστιν προσδιορίζομεν τὰς προτάσεις διὰ τῶν λέξεων, πολλοὶ ὀλίγοι, τίς ἢ δὲ ἐπιρρημάτων, σχεδόν, ἄπαξ πολλάκις. Πολλάκις νομίζει τις ὅτι μία κρίσις εἶναι καθολικὴ ἐν ᾧ εἶναι μερικὴ π.χ. πάντες σχεδόν οἱ πλανῆται εἶναι πέραν τῶν ἀστεροειδῶν ἔνθα τὸ σχεδόν περιορίζει τὴν κρίσιν, καὶ καθιστᾷ αὐτὴν μερικὴν. Ἡ διάκρισις ὅμως αὕτη εἶναι τῶν νεωτέρων χρόνων.

Κατὰ ποιὸν.—Τὸ ποσὸν ἐλέχθη quantitas τὸ δὲ ποσὸν qualitas. Αἱ κρίσεις κατὰ

ποιόν (qualite) είναι Ιον) καταφατικά=affirmativae καθ' ὅς τὸ κατηγορούμενον ἀποδίδεται εἰς τὸ ὑποκείμενον καταφατικῶς 2ον) ἀποφατικά=negativae καθ' ὅς τὸ κατηγορούμενον δὲν ἀποδίδεται εἰς τὸ ὑποκείμενον. Ἡ διάκρισις αὕτη ὀρίζεται ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους λέγοντος: ἔστι εἰς λόγος κατάφασις ἢ ἀπόφασις. Κατάφασις ἔστι ἀπόφασις τινος κατὰ τινος. Πλὴν τῶν καταφατικῶν καὶ ἀποφατικῶν κρίσεων οἱ νεώτεροι διέκριναν τρίτον τι εἶδος π.χ. (Γ=Κ ἢ ἐνταῦθα λέγω Γ=Κ) ἀλλὰ ἐνταῦθα δὲν λέγω Γ=Κ ἢ Γ οὐκ ἔστι Κ ἀλλὰ λέγω Γ ἔστι οὐκ Κ. Ὁ Κάντιος εἶπεν ὅτι τὰ δύο ταῦτα διαφέρουσι διότι ὅταν λέγω Γ ἔστιν οὐκ Κ σημαίνει ὅτι ἀποκλείω μόνον τὸ Κ καὶ ἀρίνω τὴν θέσιν εἰς οἴονδήποτε ἄλλο κατηγορήμα. Ἐμπειρικῶς ὅμως δὲν εἶναι τοῦτο ὀρθόν διότι καὶ τὰ δύο εἶναι τὸ ἴδιον καὶ εἶναι μᾶλλον μεταφυσικώτερον πρόβλημα. Ἐπομένως ταῦτα καταδικάζονται παρὰ τῆς ἐπιστήμης.

Κατὰ ποιόν ἅμα καὶ ποσόν. — Αἱ κρίσεις κατὰ ποσόν ἅμα καὶ ποιόν εἶναι Ιον) γενικαὶ καταφατικαὶ 2ον) γενικαὶ ἀποφατικαὶ 3ον) μερικαὶ καταφατικαὶ 4ον) μερικαὶ ἀποφατικαὶ 5ον) ἀτομικαὶ καταφατικαὶ 6ον) ἀτομικαὶ ἀποφατικαὶ. Τὰς Γενικὰς καταφατικὰς κρίσεις Ἀλγεδρικῶς περισιῶμεν διὰ τοῦ Α' Τὰς γενικὰς ἀποφατικὰς διὰ τοῦ Ε, τὰς μερικὰς καταφατικὰς διὰ τοῦ Ι καὶ τὰς μερικὰς ἀποφατικὰς διὰ τοῦ Ο. Ἐλέχθη ὅτι τὰ γράμματα ταῦτα ἐλήφθησαν ἐκ τῶν Λατινικῶν λέξεων affirmo=θεβαιῶνω καὶ nego=ἀρνοῦμαι. Ἡ ἀκριβεστερά ἐξέτασις δεικνύει ὅτι δὲν ἔχει οὕτω τὸ πρᾶγμα. Ὁ Ἀμμώνιος ὁ Ἑρμείου κατὰ τὴν 5ην ἑκατονταετηρίδα ἐδίδαξεν ὅτι ὑπάρχον αἱ λέξεις=πᾶς, οὐδεὶς, τίς, οὐπᾶς, πρὸς παράστασιν τῶν κρίσεων κατὰ ποσόν ἅμα καὶ ποιόν. Ἐν τοῖς ἐσχάτοις χρόνοις πολὺς λόγος ἐγένετο περὶ τούτου καὶ κατέληξαν ὅτι οἱ Ἕλληνας εἰσήγαγον τὰ γράμματα ταῦτα, ὁ Πέτρος ὁ Ἰσπανὸς simulac ligices ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων παρέλαβεν ταῦτα βραδύτερον δὲ ἐπλάσθη τὸ affirmo καὶ nego. Ψυχολογικῶς δὲ ἐὰν ἐξετάσωμεν λέγομεν ὅτι διὰ νὰ κρατήσωμεν διδάγμα τι κρατοῦμεν κάλλιον αὐτὸ ἐὰν τὸ ἔχομεν εἰς στίχους δι' ὃ ἐπλάσαν δύο στίχους ἑξαμέτρους τοὺς ἐξῆς:

Asserit A, negat E, generaliterum g, se ambo Asserit Asserit I, negat O verd particulariter ambo.—

3ον) Κατὰ τρόπον Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ζητήσῃ του δὲν συνάγει πάντοτε βέβαια συμπεράσματα ἀλλ' ἄλλοτε εἶναι βέβαια καὶ

ἔχει ἀποδείξεις σοδάρως ἄλλοτε δὲν ἔχει ἀποδείξεις καὶ ἐκφέρει τὰς κρίσεις ὡς ἐνδεχομένης καὶ λέγει Ιον) οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα 2ον) ἐξάπαντος ἔχει οὕτως 3ον) ἐνδεχόμενον νὰ ἔχη οὕτως. Ἐν τῇ κατὰ τρόπον ἐξετάσει τῶν κρίσεων ἀποβλέπομεν εἰς τὸν βαθμὸν τῆς βεβαιότητος ἢ πιθανότητος μεθ' ἧς ἐκφέρομεν τὴν κρίσιν (ὡς περὶ τῆς σχέσεως ἐννοιῶν πρὸς ἀλλήλας) καὶ διακρίνομεν Ιον) βεβαιωτικὰς affirmativas 2ον) ἀποδεικτικὰς π.χ. τὸ ἄθροισμα τῶν γωνιῶν παντὸς τριγώνου ἰσοῦται μὲ δύο ὀρθὰς εἶναι κρίσις ἐξ ἀποδείξεως. Ὅταν ἔχει τις λόγους ἀδιαπίστους, καὶ ἀδαμάντια ἐπιχειρήματα ἰσχυρὰ ἐπιστήμην. 3ον) προβληματικὰς καθ' ὅς ἀποδίδομεν τὸ κατηγορούμενον πρὸς τὸ ὑποκείμενον μετὰ τινος ἀμφισβολίας καὶ λέγα ἐνδεχομένης π.χ. Ὁ Ἄρης ἐνδεχόμενον νὰ κατοικεῖται τρέφει τὸ τηλεσκοπίον του ὁ ἀστρονόμος καὶ ὀλέπει ὕδωρ. καὶ οὕτω ἐξάγει τὸ συμπέρασμα: ἴσως ὁ Ἄρης κατοικεῖται. Δὲνεῖμεθα βέβαιον ὅτι οὕτως ἔχει ἀλλὰ ἐνδέχεται ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἔχει σημασίαν, ὅταν ἔχει καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐπιστήμης. Ὁ Tompson, ὅστις εἶπεν τόσα, ἐν τῇ φυσικῇ τῆς ἐπιστήμης περὶ πολλῶν εἶπεν ὅτι οὕτως ἔχει ἴσως ὁ Κάντιος ἔκαμε τὴν διάκρισιν τῶν Modalitas (Modabis ἐκ τοῦ modo ὅπερ ἐκ τοῦ modus=τρόπος) καὶ ἐλέχθη ὅτι ἀπὸ τοῦ Καντίου ὀνομάσθησαν αἱ κρίσεις αὗται κατὰ τρόπον. Ἀλλὰ δὲν ἔχει οὕτως τὸ πρᾶγμα διότι ὡς ἀνωτέρω ἐγράφη Modalitas ἐκ τοῦ Modus=Τρόπος) καὶ κατὰ τρόπον εἶπον πρῶτοι οἱ ὑπομνηματισταὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ Ἀμμώνιος ὁ Ἑρμείου λέγει: πολλὰ εἶναι τὰ ἐπιρρήματα τῆς ἐκφορᾶς, ἐν ᾗ ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει τέσσαρα τοιαῦτα Ιον) ἀναγκαῖον 2ον) ἐνδεχόμενον 3ον) δυνατόν 4ον) ἀδύνατον ὧν γίνεται κυρίως χρήσις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Πολλάκις εὐρίσκομεν τὰς ἀποδεικτικὰς κρίσεις ὡς βεβαιωτικὰς π.χ. τὸ ἄθροισμα τῶν γωνιῶν παντὸς τριγώνου ἰσοῦται μὲ δύο ὀρθὰς ἐν ᾗ αὕτη εἶναι κρίσις ἀποδεικτικὴ ὁ μαθηματικὸς ἐκφέρει ταύτην ὡς βεβαιωτικὴν.

Κρίσεις κατ' ἀναφορὰν (relatio).—Ἐξετάζοντες ἀποβλέπομεν εἰς τὸν τρόπον καθ' ὃν ἀναφέρεται ἀκολούτως, ἐξαρτημένης, ἢ ἐπιθροῦς π.χ. ὁ ἥλιος θερμαίνει ἐκφέρεται ἀπολύτως ὁ παραδεχόμενος τὸν θεὸν ὡς πανάγαθον ἐκφέρει ἀπολύτως τὴν κρίσιν ὅτι ὁ θεὸς ἐστὶν πανάγαθος ἀλλὰ ἔχομεν καὶ κρίσεις ἐκφερομένης ἐπὶ ὅροις π.χ. ἐὰν τῆς φιλομαθῆς ἔσει καὶ πολυμαθῆς ἀποδίδεται τὸ κατηγορούμενον εἰς τὸ ὑποκείμενον ἐπιθροῦς.

Διακρίνωμεν 1) *κατηγορικάς* 2) *υποθετικάς* ή *ἐξηρητημένας*, ἐν αἷς ἔχομεν ἴγούμενον ἢ ὑπόθεσιν καὶ ἐπόμενον ἢ ἀπόδοσιν, λόγον ἀκολουθίαν, ὅπως τὸ κατηγορούμενον δύναται νὰ ἴγῃται ἢ νὰ ἔπηται τοῦ υποκειμένου, οὕτω καὶ τὸ ἐπόμενον δύναται νὰ ἠγῆται τοῦ ἴγούμενου· ἐὰν ἐκτελεσθῇ ὁ προηγούμενος ὅρος τότε δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ καὶ ἡ κρίσις. Αἱ ὑποθετικάι προτάσεις ἐκφέρονται ἐξηρητημένως καὶ δὲν ἔχουσιν πάντοτε τὴν ὑποθετικὴν μορφήν ἀλλ' ἔχουσιν καὶ χρονικὴν, αἰτιολογικὴν, τελικὴν, τοπικὴν, (ἀναφορικὰ!) κλπ. π.χ. ὑπάρχει αὐτὸ ἀκολουθεῖ ἐκεῖνο (τοπικὴ), ὅταν ὑπάρχει αὐτὸ ἀκολουθεῖ ἐκεῖνο (χρονικὴ), ἵνα ὑπάρξῃ αὐτὸ θὰ ἀκολουθῇ ἐκεῖνο (τελικὴ) κλπ. Ἐὰν ὑπάρχη που καπνὸς ὑπάρχει καὶ πῦρ εἶναι ὑποθετικὴ ἢ ἐξηρητημένη. Δύναμαι ὅμως νὰ εἶπω : "Ὅπου ὑπάρχει καπνὸς ὑπάρχει καὶ πῦρ : ἢ : ἐπειδὴ ὑπάρχει καπνὸς ὑπάρχει καὶ πῦρ : ἢ διὰ νὰ ὑπάρχη καπνὸς δεῖν νὰ ὑπάρχη καὶ πῦρ. Ὅταν ἐπέλθῃ νῦν θὰ εἶναι σκοτός κλπ. ὡστε αἱ ὑποθετικάι γενικώτερον δύναται νὰ ὀνομασθῶσιν ἐξηρητημένα. Αἱ ἐξηρητημέναί κρίσεις ἔχουσιν καὶ τὴν κατὰ ποῖόν καὶ τὴν κατὰ ποσὸν καὶ κατὰ τρόπον ιδιότητα δηλαδὴ δύναμαι νὰ εἶπω ἐὰν συμβῇ τοῦτο ἐνδέχεται νὰ ἀκολουθήσῃ ἐκεῖνο. Ὁ Πλάτων ἐσκεύθη τὴν Αἴγυπτον μόνον ἐὰν Κικέρων εἶναι ἀψευδὴς μάρτυς.

Κρίσις εἶναι 1) *Ἀπλή* ἐὰν τίθεται υποκειμένου, κατηγορούμενον καὶ συνθετικὸν καὶ τότε ἔχομεν τὴν ἀρτίαν μορφήν κρίσεως. Πολιάκις ὅμως ἐμφανίζονται ἐλλείψεις καὶ λέγονται *ἐνθυμητικά* ἢ *ἐλειπτικά* ἐν αἷς ἐλλείπει ἢ τὸ κατηγορούμενον ἢ τὸ υποκειμένου ἢ καὶ τὰ δύο καὶ ἀντ' αὐτῶν τίθεται εἰς διορισμὸς π.χ. ἐξέρχομαι τοῦ θεάτρου καὶ φωνάζω πῦρ! ἢ λέγω εὐγε! κακῶς! ὀρθῶς! ἀχὲ ὀρθῶς δηλαδὴ λέγεις κρίσεις. Ἐδῶ τίθεται μόνον τὸ υποκειμένου ἀλλαχοῦ ὅμως μόνον τὸ κατηγορούμενον π.χ. φρικτόν! Εἰς τὰς ἐξηρητημένας ἔχομεν τὸ ἀνανταπόδοτον σχῆμα π.χ. ἐὰν μοὶ δώσουν γέρας ἐὰν δέμῃ... νοεῖται ὅτι τότε ἐγὼ θὰ ἔλθω νὰ πάρω.

Σύνθετοι κρίσεις.—Ὅπου ἐμφανίζονται πολλὰ υποκειμένα καὶ πολλὰ κατηγορούμενα ἐκεῖ εἶναι ἡ κρίσις σύνθετος. Αἱ τοιαῦται κρίσεις καλοῦνται :

1ον) *Συνθετικά* ἢ *συμπληρωματικά*.

*Ἄν ἔχομεν δύο ἢ τρία υποκειμένα αἱ κρίσεις λέγονται συνθετικά π.χ. ἡ Γῆ, ὁ Ἄρης, ὁ Ζεὺς ἔχουσιν δορυφόρους, εἶναι μία κρίσις σύνθετος ἢν ἀναλύοντες ἔχομεν τὰς κρίσεις:

ἡ Γῆ ἔχει δορυφόρους, ὁ Ἄρης ἔχει δορυφόρους, ὁ Ζεὺς ἔχει δορυφόρους καὶ συμπύσσω τούτας εἰς μίαν. Ἐχομεν 2ον) *Διαιρετικάς* κρίσεις, τὸ μὲν, τὸ δὲ π.χ. τῶν καλῶν τέχνων αἱ μὲν παριστῶσι τὸ καλὸν ἐν τόπῳ καὶ ἡρεμίᾳ, αἱ δὲ ἐν χρόνῳ καὶ κινήσει. Ἐχομεν 3) *διαζευτικάς* κρίσεις, αἵτινες ἐνεφανίσθησαν ἐν τῇ Λογικῇ ὡς ἰδιαίτερα μορφῆ π.χ. πῶσιν ποιήσῃς εἶναι ἢ ἐπικὴ ἢ λυρική ἢ δραματική. Ἐχομεν συνάλληλα ἀντιδιαζευγόμενα μέρη ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν διαζευτικὴν κρίσιν. Εἰς τὰς διαζευτικάς κρίσεις πρέπει νὰ ὑπάρχωσι ὅλα τὰ μέλη τῆς διαζεύξεως. π.χ. δὲν δύναμαι νὰ εἶπω: ἡ ποίησις εἶναι ἢ ἐπικὴ ἢ δραματική: διότι λείπει ἓνα μέρος τῆς διαζεύξεως, ἐὰν ἡ δραζευτικὴ κρίσις ἐμφανίζεται οὕτω πλημελής, τότε λεγομεν ὅτι συμβαίνει παραδιαζευξις καὶ ἡ κρίσις καλεῖται παραδιαζευτικὴ. Αἱ ἐξηρητημέναί κρίσεις ἐκφέρονται ὡς ἀπλάι, σύνθετοι, συνθετικάι συμπλεκτικάι διαζευτικάι κλπ. π.χ. ὁ λαὸς ὁ ἔχων ἀριστα σχοχεῖα καὶ τοὺς ἀρίστους διδασκάλους πριτανεύει εἶναι κρίσις συμπλεκτικὴ γίνεται ὅμως καὶ ἐξηρητημένη π.χ. ἐὰν λαὸς ἔχει τὸ ἀριστον σχολεῖον καὶ τοὺς ἀρίστους διδασκάλους πριτανεύει. Ἐὰν ἐπίσης ὁ κόσμος ἔχει ἀρχὴν ἢ ἐγένετο αὐτομάτως ἢ ἐδημιουργήθη. εἶναι κρίσεις διαζευτικάι ὑποθετικάι.

ΣΥΝΘΕΤΙΚΑΙ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑΙ

Ὁ Κάντιος διήρσεν τὰς κρίσεις εἰς ἀναλυτικάς καὶ εἰς συνθετικάς. Ἀναλυτικά λέγονται αἱ κρίσεις προκειμένου περὶ κατηγορουμένων τὰ ὅποια ἀμέσως φαίνονται ἐν τοῖς ἀντικειμένοις. Αὗται προσπίπτουσιν ἀμέσως εἰς τὴν ἀντίληψιν μας καὶ ἀναλύομεν. Ὁ πίναξ εἶναι μέλας τὸν βλέπομεν ὅταν δὲ εἶναι ὑψηλὸς προσπίπτει ἀμέσως εἰς τὴν ἀντίληψιν μας. Πολλάκις μία ιδιότης ἀποδίδεται εἰς ἓνα ἀντικείμενον κατόπιν ἐρεῦνης καὶ ζητήσεως ἢτις δεῖν νὰ εἶναι προφανὴς π.χ. διὰ νὰ φθάσωσιν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ γῆ εἶναι στρογγύλη ἔπρεπε νὰ ἐρευνήσωσιν καὶ ἡ κρίσις αὕτη εἶναι συνθετικὴ διὰ μὲν τὸν γνωρίζοντα εἶναι ἀναλυτικὴ, ἀλλὰ διὰ τὸν μὴ γνωρίζοντα εἶναι συνθετικὴ, ὡς ἐθεωρήθη ὅτι παρέχει ἡ διάκρισις αὕτη.

*Ἀναλύει τὸ μέρος καὶ συνδέει τὴν ἀληθειάν π.χ. ἔδρα εἶναι μέλαινα. Ἡ διαίρεσις αὕτη τοῦ Καντίου εἶναι συγγενὴς πρὸς τὰς ἄλλας ἀλλὰ διαφόρως διανοσμένη. Ἰπάρ-

χουν αντικείμενα ζῆνα προσπίπτουσιν εἰς τὴν ἀντίληψιν ὑμῶν καὶ ἔχουν φανεράς ἰδιότητας π.χ. ὁ πῖναξ εἶναι σῶμα ἐκτεταμένον (τοῦτο τὸ βλέπομεν). Ὁ χρυσοῦς εἶναι μέταλλον, ὅσον ἀφορᾷ τὸ χρῶμα εἶναι κίτρινον. Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἐν τούτοις δὲν ἔχει ἀνάγκην μεγάλης προσοχῆς καὶ ἀναλύσεως ἀμέσως. Ἐχῶ τὴν σύνθεσιν π. χ. ὁ ἥλιος θερμαίνει. Αἱ κρίσεις αἱται λέγονται συνθετικαὶ κατ' αὐτὰς τὸ κατηγορούμενον K, συνάπτεται μὲ τὸ ὑποκείμενον Γ—ὑπάρχει περίπτωσις καθ' ἣν ἔνα τὸ K συναφθῆ μὲ τὸ Γ πρέπει νὰ ἐρευνησῶμεν λογικῶς ν' ἀναλύσωμεν π.χ. ἡ γῆ εἶναι στρογγύλη. Τοῦτο θὰ ἐξετάσῃ πρῶτον ὁ ἀνθρώπος. Τὸ ὕδωρ ἀποτελεῖται ἀπὸ ὕδρογόνου καὶ οξυγόνου. Ταῦτα δὲν προσπίπτουσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις μὲς ἀλλὰ ἐβρίσκονται διὰ τῆς ἀναλύσεως. Αἱ κρίσεις αὐταὶ λέγονται ἀναλυτικαί.

Ὁ Wundt εἰσήγαγεν ἄλλην δαίρεσιν τὰς γενικὰς ἐνοίας, ἀνωτάτα γένη, διήρθεσεν εἰς ἐννοιαν τοῦ ὄντος, ποιότητος καὶ καταστάσεως. Λαμβάνει ὑπ' ὄψιν του τι δηλοῖ τὸ K. καὶ ἔχομεν τρία εἶδη κρίσεων.

1) Ἐρμηνευτικαὶ ἢ ἐξηγηματικαὶ ἐν αἷς τὸ K. εἶναι ἀντικείμενον. 2) Περιγραφικαὶ ἐν αἷς τὸ K. εἶναι ἰδιότης ἢ ποιότης. 3) Ἀφηγηματικαὶ ἢ Ἱστορικαὶ, ἐν οἷς τὸ K. σημαίνει ὅτι ἡ κατάστασις ἐκφέρεται διὰ ῥημάτων. Ἐξηγηματικαὶ π. χ. ὁ Θεουκιδίδης, ὁ μέγας Ἱστορικὸς—Σωκράτης, ὁ φιλόσοφος—U K—ἰσοδύναμα πρὸς ἄλληλα καὶ πάντες οἱ ἐπιστημονικαὶ ὀρισμοὶ εἶναι κρίσεις ἐξηγηματικαί. Λογικὴ εἶναι ἡ ἐπιστήμη ἣτις περιλαμβάνει καὶ ἐξετάζει τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς κανόνας τοῦ ὀρθῶς διανοεῖσθαι. Περιγραφικαὶ π. χ. ὁ οὐρανὸς σήμερον εἶναι κυανοῦς, αὔριον ἐνδεχόμενον νὰ εἶναι νεφελώδης. Ἱστορικαὶ ἐν αὐταῖς ἀποδίδεται ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ πράξις. Εἰς τὸ U ἐν τῷ παρόντι, παρελθόντι καὶ μέλλοντι π.χ. Δαρείου καὶ Παρυσάτιδος γίνονται παῖδες δύο, ὁ Δαρεῖος ἐβασίλευεν τότε. Αἱ κρίσεις εἶναι ἀπλᾶ καὶ σύνθετοι ὅπως καὶ αἱ παραστάσεις. Ἀπλᾶ αἱ ἔχουσαι ἐν ὑποκείμενον καὶ ἐν κατηγορούμενον σύνθετοι δὲ αἱ ἔχουσαι πλείονας.

Συνεπτυγμένα καὶ ἀνεπτυγμένα.—Πᾶσα κρίσις ἀπλῆ δύναται ν' ἀποδῆ ἀπλουστέρα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν οἰκονομίαν τῆς νοήσεως. Διὰ μίαν λέξεωσ νοοῦμεν μίαν ὁλόκληρον πρότασιν καὶ τοῦτο εἶναι ὁ βραχυλογικὸς ἢ ἐλλιπὴς συλλογισμὸς. Εἰς πᾶσαν ἀπλῆν κρίσιν δυνατόν νὰ λείπῃ τὸ Γ ἢ τὸ K ἢ τὸ Συνθετικόν, ἢ καὶ ἅπαντα ταῦτα καὶ νὰ μείνῃ μόνον ὁ διορισμὸς.

ΑΙΚΡΙΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΑΛΛΗΛΑΣ

A'. Κατὰ ποιόν.— 1) αἱ αὐταὶ ὅταν ἔχουν τὴν αὐτὴν ὕλην ἀλλὰ διάφορον διατύπωσιν π.χ. τρίγωνόν τι εἶτε ἰσόπλευρον εἴπω ὅτι εἶναι εἶτε ἰσόγωνον εἶναι τὸ αὐτό. 2) **διάφοροι**, αἵτινες δὲν εἶναι αἱ αὐταί. Αὐταὶ ὑποδιαίρουσιν εἰς ἐχούσας διαφορὰν ἀπόλυτον καὶ ἐχούσας διαφορὰν σχετικὴν αἱτινες λέγονται **σύμφωνοι**. δηλ. δύναται νὰ λέγονται περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος π.χ. ἡ βαλὸς εἶναι σκληρὰ καὶ ἡ βαλὸς εἶναι διαφανὴς εἶναι κρίσεις σύμφωνοι. Αἱ μὴ σύμφωνοι λέγονται **ἀσύμφωνοι**. Αἱ ἀσύμφωνοι διαίρουσιν εἰς α) ἀντιφατικὰς (contra dictoriae) ἐν αἷς αἰρομένης τῆς μιᾶς τίθεται ἡ ἄλλη. Τοιαῦτα εἶναι αἱ γενικαὶ καταφατικαὶ A, αἱ μερικαὶ ἀποφατικαὶ O, αἱ γενικαὶ ἀποφατικαὶ E καὶ αἱ μερικαὶ καταφατικαὶ I. β) ἐναντίας ἐν αἷς αἰρομένης τῆς μιᾶς δὲν τίθεται ἡ ἄλλη ἀλλὰ δύναται ἀμφοτέρω νὰ συμψεύδωνται ἀληθεύουσης ὅμως τῆς μιᾶς αἰροῦνται αἱ ἄλλαι π.χ. πάντες οἱ ἀνθρώποι εἶναι λευκοὶ καὶ οὐδεὶς ἀνθρώπος εἶναι λευκός συμψεύδονται, ἀληθεύει δὲ μία τρίτη. Ἐναντία εἶναι αἱ γενικαὶ καταφατικαὶ A καὶ γενικαὶ ἀποφατικαὶ E. Κατ' Ἀριστοτέλην ἐν μὲν τῇ ἀντιφάσει οὐδὲν ὑπάρχει τρίτον, ἐν δὲ τῇ ἐναντίᾳ ἐνδέχεται γ) ὑπεναντία αἵτινες δύναται ἀμφοτέρω νὰ συναληθεύουν. Τοιαῦτα εἶναι αἱ μερικαὶ καταφατικαὶ I καὶ αἱ μερικαὶ ἀποφατικαὶ O π.χ. τινὲς ἀνθρώποι εἶναι λευκοὶ τινὲς ἀνθρώποι δὲν εἶναι λευκοὶ ἀμφοτέρω συναληθεύουσι.

B'. Κατὰ ποσόν.— 1) ὑπάλληλοι ἐκτείνων ἢ μία εἶναι ὑπὸ τὴν ἄλλην. Τοιαῦτα εἶναι αἱ γενικαὶ καταφατικαὶ A καὶ αἱ μερικαὶ καταφατικαὶ I, ὡσαύτως καὶ αἱ γενικαὶ ἀποφατικαὶ E καὶ αἱ μερικαὶ ἀποφατικαὶ O.

ΛΟΓΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ Η ΛΟΓΙΚΑ ΑΞΙΩΜΑΤΑ

Πάντες οἱ Λογικαὶ κανόνες ἔχουσι δάσιν καὶ στηρίζονται ἐπὶ ἀπλουστέτων νόμων οὓς καλοῦμεν θεμελιώδεις, ἐν δὲ τῇ ἐπιστήμῃ καθόλου ὁμιλοῦμεν περὶ Λογικῶν ἀρχῶν ἢ ἀξιωματίων (principia logica) καὶ ἐξ αὐτῶν διακρίνομεν τέσσαρας 1) τὴν ἀρχὴν τῆς ταυτότητος principium identitatis 2) τὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιφάσεως principium contradictionis 3) τοῦ ἀποκλειομένου μέσου ἢ τρίτου principium excusiterti sine mediū 4) Τοῦ ἀποχωρῶντος λόγου principium ra-

tionis sufficientis ἢ sausalitatis.

Οἱ ὅροι ὁρμῶνται ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ὅστις ὠνόμασεν ἀξιώματα τὰς ἀφ' ἑαυτῶν φανεράς προτάσεις, αἵτινες δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην ἀποδείξεως· κανόνες ἀφ' ἑαυτῶν φανεροὶ καὶ ὑποπίπτουσιν εἰς τὴν αἴσθησιν ἡμῶν. Ἄρχὴ εἶναι παραγγελία ἣτις διδάσκει τι πρέπει νὰ ἐκτελεῖται πῶς ὁ ἄνθρωπος νὰ διανοηται διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἐν τῇ ζητήσει τῆς ἀληθείας.

Τῆς ταυτότητος.— Ἡ ἀρχὴ τῆς ταυτότητος διδάσκει ὅτι (πᾶν πρᾶγμα) πᾶσα ἔννοια εἶναι ἴση πρὸς ἑαυτὴν καὶ τὰ γνωρίσματα αὐτῆς. Ἐὰν λάβωμεν πρᾶγμα τι ἴσον πρὸς ἑαυτὸ δὲν δύναμαι νὰ νοήσω αὐτὸ ἄλλως ἢ ὅτι πρᾶγματι εἶναι π.χ. Πλάτων Ἀριστοτέλης· ἐὰν θέλωμεν νὰ νοοῦμεν τὸν φιλόσοφον Πλάτωνα ἢ Ἀριστοτέλην δέον ἐν τῇ διανοήσει νὰ θέσωμεν ἔννοιαν ἴσας πρὸς ἑαυτάς, καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Πλάτωνος ἢ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐὰν ὁμοῦ θελήσωμεν ἀντὶ τοῦ Πλάτωνος νὰ θέσωμεν γνωρίσματα τοῦ Ἀριστοτέλους τότε σφαλῶμεθα καὶ τοῦτο μὲν πράττωμεν ἢ ἐκ πλάνης ἢ ἐκ χαοιεντισμοῦ, εἴτε δὴ λαθρῶς πλανώμεθα· εἴτε σοφιστευόμεθα: **Πᾶσα ἔννοια δέον νὰ εἶναι ἴση πρὸς ἑαυτὴν καὶ πρὸς τὰ ἑαυτῆς γνωρίσματα καὶ ὡς τοιαύτη δέον νὰ νοηται omne subiectum et praedicatum sui π.χ. $A=A$ ἢ $A=A$ πρὸς τὰ γνωρίσματα, τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ $\alpha\beta\gamma$... π.χ. ὁ Σωκράτης εἶναι σοφός. Πρέπει νὰ νοοῦμεν πάντοτε τοῦτο ἄλλως ἐὰν εἴπωμεν: ὁ Σωκράτης δὲν εἶναι σοφός, τότε σφαλῶμεθα. Εἰς τοῦτο ἀνήκουσιν καὶ οἱ ὅρισμοί π.χ. Λογικὴ εἶναι ἢ ἐπιστήμη τοῦ ὀρθῶς διανοησθαι ἢ Λογικὴ εἶναι ἢ ἐπιστήμη, ἣτις ἐξετάζει τοὺς νόμους καὶ κανόνας ὧν γίνεται χρῆσις ἐν τῇ ζητήσει τῆς ἀληθείας. Principium conveniendum = ἀρχὴ συμφωνίας· ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης στηρίζονται πλεῖστα ἀξιώματα. Τὸ ὅλον εἶναι ἴσον πρὸς τὰ μέρη, πρὸς τὰ γνωρίσματα. Ἐν τῷ λόγῳ αἱ λεγόμεναι ἰσότητες δὲν εἶναι πάντοτε πραγματικαὶ ἰσότητες ἀλλὰ φαινομενικαί. Ὄταν ὁ ἄνθρωπος ὀρίξῃ ἕνα λογικὸν ἀντικείμενον καὶ οἱ ἐπιστημονικοὶ ὅρισμοί εἶναι πραγματικαὶ ἰσότητες.**

Φαινομενικαὶ ἰσότητες. Ὁ πόλεμος εἶναι πόλεμος: δὲν εἶναι πραγματικὴ ἰσότης ἀλλὰ φαινομενικὴ καθότι ἡ δευτέρα λέξις πόλεμος σημαίνει τὰ κακά τοῦ πολέμου, τοὺς φόνους, τὴν βίαν, τὴν ἀνάγκην κλπ. Pueri sunt pueri—τὰ παιδιὰ εἶναι παιδιὰ— ὁ γέγραφα γέγραφα— εἶναι τυπικαὶ ταυτότητες καὶ οὐχὶ πραγματικαὶ ὡς οἱ ἐπιστημονικοὶ

ὅρισμοί. Μερικὴ ταυτότης—τὰ παιδιὰ εἶναι ἄνθρωποι ἀπαιδευτοί—δὲν ἔχουν λογικὸν δὲν ἔχουν κρίσιν: pueri puerilia traetu. Ἐδῶ ἀναπτύσσει τὴν ἰδιότητα τοῦ παιδός. Διαστέλλομεν καὶ καθολικὰς ταυτότητας π.χ. καθολικὴ εἶναι, ὅταν ἀναφέρεται εἰς τὸ σὺνολον τῆς ἔννοιας π.χ. Λογικὴ εἶναι ἐπιστήμη ἣτις ἐξετάζει τοὺς νόμους καὶ κανόνας, ὧν γίνεται χρῆσις ἐν τῇ ζητήσει τῆς ἀληθείας· ἐν ᾗ μερικὴ εἶναι ὅταν μία ἔννοια τίθεται ἴση πρὸς ἐλάσσονα θεμελιώδη γνωρίσματα ἔννοιας. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶον—μερικὴ ταυτότης ἢ ἀρχὴ αὕτη πολλαχῶς παραβαίνεται. Ὅλοι οἱ παραλογοισμοὶ εἶναι παράβασις τῆς ἀρχῆς τῆς ταυτότητος π.χ. τὰ λοξὰ μαντεύματα τῆς Πιθίας. Ἱστορικῶς ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν ἀρχὴν ταύτην διέτύπωσεν ὁ Παρμενίδης, καὶ ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος εὐρίσκομεν τὰς ἀρχὰς ταύτας ἀκριδέστατα ὅμως ὁ ἰδρυτὴς Ἀριστοτέλης διδίδει τὸν ὅρισμόν: δεῖγαρ πᾶν τὸ ἀληθὲς αὐτὸ ἑαυτῷ ὁμολογούμενον εἶναι πάντη· Ἀναλυτ. πρότ. 1. 32. Ἡ ἀρχὴ αὕτη συνδέεται μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιφάσεως· τὸ λέγειν τὸ μὴ ὄν εἶναι καὶ τὸ ὄν εἶναι.

Ἡ Ἀρχὴ τῆς ἀντιφάσεως εἶναι συνέχεια τῆς ἀρχῆς τῆς ταυτότητος καὶ παραγγέλλει $A=A$ ἢ $\alpha\beta\gamma$. Ἐφ' ὅσον τὸ $A=A$ ἑαυτῷ A τοσοῦτον δέον νὰ νοηται ἐὰν θέλωμεν νὰ εὐστοχοῦμεν ἐν τῇ ζητήσει τῆς ἀληθείας δὲν πρέπει νὰ νοοῦμεν αὐτὸ ἄλλως οὐδὲ νὰ ἀποδίδωμεν ἐν αὐτῷ ἄλλα γνωρίσματα διότι τότε ἀντιφάσκομεν πρὸς ἑαυτοὺς π.χ. λέγωμεν ὅτι ὁ κόσμος ἔχει ἀρχὴν, δὲν δυνάμιστα νὰ εἴπωμεν συγχρόνως ὅτι ὁ κόσμος δὲν ἔχει ἀρχὴν, διότι τότε ἀντιφάσκομεν πρὸς ἑαυτοὺς. Γνωρίζω ὅτι ὁ A ἔχει δίκαιον καὶ ἰσχυρίζομαι τὸ ἐναντίον τότε [ἀντιφάσκων πρὸς ἑαυτὸν καὶ] σφαλῶμαι εἴτε παραλογίζομαι, εἴτε σοφιστεύομαι. Συνήθως ἐν τῇ ἐπιστήμῃ γίνεται λόγος ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀντιφάσκει αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν! Οὐδὲν πρᾶγμα δύναται νὰ εἶναι ἀντίθετον ἑαυτοῦ καὶ νὰ ἔχῃ ἀντιφατικὰ γνωρίσματα (contradictio in adsectio) οὐδὲ πρέπει νὰ νοεῖται οὕτως ἐν τῇ διανοήσει ἄλλως ἐπέρχεται πλάνη: διατυπώνονται δὲ ὡς ἐξῆς: οὐδὲν πρᾶγμα δύναται νὰ εἶναι ἀντίθετον ἑαυτοῦ καὶ νὰ ἔχῃ ἀντιφατικὰ γνωρίσματα οὐδὲ πρέπει νὰ νοεῖται οὕτως π.χ. ἐὰν δὲν δέχεται τι ὅτι τὸ A εἶναι ἴσον μὲ τὰ γνωρίσματά του ἀλλὰ προσθέτει ἄλλα γνωρίσματα: ἢ καὶ ὡς ἐξῆς $A=B$ καὶ A δὲν εἶναι B : δύο ἀντιφατικῶς ἀντικείμενα κρίσεις δὲν δύνανται ἅμα νὰ εἶναι ἀληθεῖς οὐδὲ νὰ λέγωνται ἅμα περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος

κατὰ τὴν αὐτὴν σχέσιν. Α δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι Α καὶ οὐτε Α οὐδὲ πρέπει νὰ νοη-
ται οὕτως διατυπῶνται δὲ ὡς ἐξῆς: δὲν δύ-
ναι νὰ θιδῶνται ἀντιφατικὰ γνωρίσματα
ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ καθόσον τὰ πραγματὰ ἐν
τῷ κόσμῳ μεταβάλλονται: σήμερον ὁ Α εἶ-
ναι ἐπιμελής: ἄλλ' αὔριον εἶναι ἀμελής. Διὰ
τὸν λόγον τοῦτον ὁ Ἀριστοτέλης πᾶν λαμ-
πρῶς διετόπωσεν ὡς ἐξῆς: ἅμα καὶ ἐν τῷ
αὐτῷ χρόνῳ καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν σχέσιν διό-
τι ἓνα πρᾶγμα ἀπὸ δύο ἀπόψεων ἐξετάζομε-
νον δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν ἐννοιαν π.χ. ὁ πόλε-
μος ἀφ' ἑνὸς εἶναι ἀγαθὸν διότι ἀγωνίζεται
τις διὰ τὴν ἐλευθερίαν του: ἐν ᾧ εἶναι κα-
κὸν διότι ἐπιφέρει ζημίαν κλπ. ἐπομένως ἀπὸ
ἄλλης ἀπόψεως εἶναι ἀγαθόν, ἀπὸ ἄλλης δὲ
κακόν. Πολλάκις γίνεται παιδιᾶς χάριν ἀντι-
φάσις, ἀποδίδει δὴλον ὅτι τις ἀντιφατικὰ
γνωρίσματα διὰ νὰ παίξῃ π.χ. ὁ Ἀριστοφά-
νης ἐν τῷ τέλει τῶν κωμῶν του εἰσάγει
τινὰ ἐκτὸς τῆς οἰκίας τοῦ Εὐριπίδου ὅστις ἐ-
ρώτᾳ τὸν τοῦ Εὐριπίδου δοῦλον: ἔνδον Εὐ-
ριπίδης; Δοῦλος: ἔνδον οὐκ ἔνδον εἰ γνῶ-
μην ἔχεις; Πῶς ἔνδον τε οὐκ ἔνδον; νοῦς
μὲν ἔξω ἐνδύειν πῆλια (ὑποθέσεις δραμάτων)
οὐκ ἔνδον, καὶ τὸ σαρκίον ἔνδον. Ὡσαύτως
ἐν τοῖς ὀξυμόροις σχήματιν ἔχομεν φαινομε-
νικὴν ἀντίθεσιν π.χ. δῶρον ἄδωρον, λέγει ὁ
Σοφοκλῆς ἐν τῷ Ἀἰ ἀνί=ἡ ἀντίφασις σίρε-
ται διότι δηλοῖ τὸ ἄδωρα=ἐπιδραβή—con-
cordia discor=ὀξύμορα. Πρὸ τοῦ Ἀριστο-
τέλους διεκρίθη ἡ ἀντίφασις, ὁ δὲ Ἀριστοτέ-
λης διετόπωσεν ὡς ἐξῆς: Τὸ αὐτὸ ἅμα ὑπάρ-
χειν τε καὶ μὴ ὑπάρχειν ἀδύνατον τῷ αὐτῷ
καὶ κατὰ τὸ αὐτό! (τὸ αὐτὸ δηλοῖ καὶ κατὰ
τὴν αὐτὴν σχέσιν καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρό-
νον) καὶ ἀλλαχοῦ λέγει «ἀδύνατον ὄντινον
ἅμα ταυτὸν ὑπολαμδάνειν εἶναι καὶ μὴ εἶναι»
δηλα δὴ ὅταν δέχεσαι τι καθόπιν δὲν πρέπει
νὰ τὸ ἀναιρῆς. Ὁ μάρτυς ἐν δικαστηρίοις
ἀνακρινόμενος λέγει ἄλλα ἢ ὅσα εἶπεν ἐν τῇ
ἀνακρίσει καὶ ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτὸν ὡσαύ-
τως καὶ ὁ συγγραφεὺς. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀντιφά-
σεως ἧτις καλεῖται καὶ ἀρχὴ τῆς ἀποφασκού-
σης θέσεως principium negationis εἶναι ἡ
κυριωτάτη ἀρχὴ ἐν τοῖς ἐλέγχοις εἰς ἣν κα-
ταλήγει πᾶς ἔλεγχος αὐτῆ «ἡ ἀρχὴ εἶ-
ναι ἡ βεβαιωτάτη πᾶσῶν τῶν ἀρχῶν»
Ἀριστ.

ΤΟΥ ΜΕΣΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΟΜΕ- ΝΟΥ ἢ ΤΡΙΤΟΥ

Συγγενὴς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιφάσεως
εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀποκλειομένου μέσου ἢ τρί-

τον. Δύο ἀντιφατικῶς ἀντικείμενα κρίσεις
δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι καὶ αἱ δύο ψευ-
δεῖς π.χ. Α εἶναι Β καὶ Α δὲν εἶναι Β ἢ ἢ
μία θὰ ἀληθεύῃ καὶ ἡ ἑτέρα θὰ ψεύδεται ἢ
καὶ τὸν ἀπαλιν τρίτον τι δὲν ὑπάρχει tertium
non datum. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῇ τρίτη
τις. Μόνον εἰς τὰς ἐναντίας κρίσεις αἰτινες
εἶναι περισσότεραι τῶν δύο: αἰρομένης τῆς
μίας δύνανται νὰ ἀληθεύωσιν αἱ ἄλλοι. Δια-
τυπῶνται δὲ ὡς ἐξῆς: Δύο ἀντιφατικῶς ἀντι-
κειμένων κρίσεων ἀληθεύουσης τῆς μίας ψεύ-
δεται ἡ ἄλλη π.χ. ἐάν Α=B ψεύδεται ὅτι
Α δὲν εἶναι Β δηλα δὴ ὁ Ἄρης κατοικεῖται
ἢ ὁ Ἄρης δὲν κατοικεῖται, tertium non da-
tum ἄλλη ὑπόθεσις δὲν εἶναι δυνατὴ. Ἡ
ὕλη εἶναι ἀφθαρτος ἢ φθαρτὴ. Ἡ ζωὴ ἢ ἐδη-
μιουργήθη ἢ αὐτομάτως παρήχθη. Ἡ θεωρία
τῆς αὐτομάτου γενέσεως ζωῆς: Ἡ ζωὴ ἀφ'
ἑαυτῆς ἐγεννήθη. Ἡ ὑπάρχει θεὸς ἢ δὲν
ὑπάρχει, εἰς τὰς ἐναντίας κρίσεις ἰσχύει ἡ
ἀρχὴ τοῦ ἀποκλειομένου μέσου ἢ τρίτου. Τὸ
ἄλλοθι ἐν τῇ ἀποδείξει τῶν δικαστηρίων ἔχει
οὕτως: ἢ ἦτο ὁ πελάτης μου εἰς τὸν τόπον
τοῦ ἐγκλήματος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δια-
πράξεως τούτου, ἢ δὲν ἦτο: ἀναιρεῖ τὸ ὅτι
ἦτο καὶ θέτει ὅτι δὲν ἦτο. Ὁ Ἀριστοτέλης
διετόπωσε ὡς ἐξῆς: ἀνάγκη ἀντιδράσεως θάτ-
τερον εἶναι μῦριον ἀληθὲς ἀδύνατον γὰρ ἀμ-
φότερα ψευδῆ εἶναι. Ἀντιφάσεως οὐδὲν ἐστι
μεταξὺ τῶν δὲ ἐναντίων ἐνδέχεται ἀνάγκην
τῆς ἀντιφάσεως θάττερον τῶν μορίων ἀληθὲς
ὁ Κικέρων ἀποκαλεῖ τὸν νόμον τοῦτον θεμέ-
λιον τῆς διαλευτικῆς funta mentum dialecticae.
Ἡ τετάρτη ἀρχὴ εἶναι ἡ τοῦ ἀπο-
χρῶντος λόγον. Ἐν τῇ φύσει ὅτι ὑπάρχει
καὶ ὅτι γίνεται εὐρίσκειται ἐν ἀσχολία. Ἐ-
καστὸν διανόημα ἡμῶν πρέπει νὰ στηρίζεται
ἐπὶ τινος λόγου, ἄλλως δὲν εἶνε ἀληθὲς. Ἡ
ἐναντία ἀρχὴ ἐπικρατεῖ ἐν τῷ περιβάλλοντι.
Ἐκαστὸν φαινόμενον προϋποθέτει αἰτίαν. Ὁ
ἄνθρωπος νοῦς ζητεῖ ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡ-
λικίας μέχρι τέλους νὰ εὕρῃ τὴν αἰτίαν τῶν
ὄντων καὶ γιγνομένων. Ἐκαστὸν φαινόμενον
προϋποθέτει ὡς εἶπομεν αἰτίαν ἢ εἶναι ἀπο-
τέλεσμα ἄλλης αἰτίας. Τὰ γεγονότα συνά-
πτωντα πρὸς ἄλληλα τὸ μὲν ἡγείται (αἰτία)
τὸ δὲ ἔπεται (ἀποτέλεσμα) π.χ. χισθήσει! δι-
ατί; διότι....

Ὁ Ἀριστοτέλης τὸ ἡγούμενον καλεῖ αἰ-
τίαν τὸ δὲ ἐπόμενον αἰτιακὸν τὸ ἐκ τῆς αἰ-
τίας προερχόμενον ὀποτέλεσμα. Προκειμένου
περὶ φυσικῆς αἰτίας Causa=αἰτία ἔχομεν
Α. α. ὅγ Causatum ἢ Causa effectus=
ἀποτέλεσμα. Πάντος τὰ φυσικὰ φαινόμενα
ἔχουσιν τῶν ἑαυτῶν αἰτίαν καὶ αἰτιατὸν. Καὶ

ὁ ἀνθρώπινος νοῦς φέρεται πρὸς ζήτησιν τῆς αἰτίας τούτης, ἀπὸ τῆς γεννήσεως φέρει τὴν ὁρμὴν ταύτην ἣτις διὰ τῆς ἐμπειρίας ἀναπτύσσεται. Ὅταν εὕρη τὴν αἰτίαν δὲν ἀρκεῖται ἀλλὰ ζητεῖ νὰ εὕρη καὶ ταύτης τὴν αἰτίαν καὶ οὕτω διεπυστώθη ἢ Λατινικῇ ρήσις nihil til sine causa—οὐδὲν γίνεταί ἀνευ αἰτίας. (πᾶν τὸ γινόμενον ἐξ αἰτίας γίνεταί) Οὐ μόνον περὶ φυσικῆς ἀλλὰ καὶ περὶ λογικῆς διαγωγῆσεως προκειμένου ὁμοίον τι παρατηρεῖται ἐὰν ἐκφέρωμεν κρίσιν περὶ τινος ἀντικειμένου δέον νὰ ἔχωμεν ἀποχρῶσας αἰτίας δι' ἃς λέγομεν τοῦτο π. χ. ὁ Σωκράτης ἦτο ἀθῶος καὶ ἀδίκως κατεδικάσθη. Διατί; διότι ὁ Ξενοφῶν λέγει ὅτι ὁ Σωκράτης οὐδέποτε οὔτε εἶπεν οὔτε ἔπραξεν ἀσεβῆς ἢ ἀνώσιον ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ: εἰς τὸ τέλος δὲ τοῦ βιβλίου του λέγει: τοῦναντίον ἦτο εὐσεβέστατος ἀνθρώπων ἀπάντων.

Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ζητεῖ ἐν τῇ λογικῇ διανοήσει ἀποχρῶσας αἰτίαν, ἀποδείξεις, δικαιολογίαν. **Ἐπὶ ὄντων καὶ γιγνομένων ἡ αἰτία καλεῖται πραγματικὴ αἰτία, ἐκ δὲ τῶν γνωσσομένων καλεῖται Λογικὴ αἰτία.** Ὁ Ἀριστοτέλης εἶπεν: πᾶσῶν τῶν αἰτιῶν ἢ τῶν ἀρχῶν αἰτία ἢ ἐστίν, ἢ γίνεταί, ἢ γινώσκειται. Ἀπὸ τοῦ Λειβνιτίου ἡ λογικὴ αἰτία καλεῖται λόγος. Ὁ ὄρος *cautio*—λόγος. *Αἰτιότις*—*causa*—*causatum*—αἰτία αἰτιότις. Ὁ λόγος *cautio* εἶναι *sufficiens*—ἀποχρῶν ἢ ὅτι βέβαιον, ἢ ὅτι ἐξ ἀνάγκης, ἢ ὅτι κατὰ πιθανότητα ὑπάρχει τι (κατὰ τὸν τρόπον τῶν κρίσεων).

Ὄνομάσθη λόγος οὐ μόνον ἢ Λογικὴ αἰτία ἀλλὰ κατ' ἐπέκτασιν καὶ ἡ φυσικὴ αἰτία (πραγματικοὶ λόγοι—*ratio essentis* ἢ *tiendi*—τοῦ εἶναι ἢ γίγνεσθαι καὶ *nascentis*—ἢ γινώσκεσθαι. Ὁ λογικὸς λόγος ὀνομάσθη γνωστικὸς—*ratio cognoscendi*).

1) Ἐπισημειωθεὶς αἰτία—πραγματικὸς λόγος καλεῖται ὁ λόγος δι' οὗ ἢ ἐξ οὗ συμβαίνει τι τῶν ὄντων καὶ γιγνομένων. Πᾶσα κρίσις, ἵνα εἶναι ἀληθῆς ἀνάγκη ν' ἀναφέρῃ ἢ μᾶλλον νὰ ἔχη τὸν ἀποχρῶντα λόγον ἐξ οὗ ἢ δι' οὗ τίθεται τι τῶν ὄντων. **Γνωστικὸς δὲ λόγος καλεῖται ἐκεῖνος ἐκεῖνος ἐξ οὗ, ἢ δι' οὗ τίθεται ἢ αἶρεται τι τῶν ἡμετέρων διανοημάτων (γινώσκεσθαι τι τῶν ὄντων).** Ἀρχή: Πραγματεία. Πᾶσα κρίσις, ἵνα εἶναι ἀληθῆς ἀνάγκη νὰ ἔχη ἀποχρῶντα λόγον: Ἰσχυρίζομαι ὅτι ὁ Κάντιος δὲν ἀποδέχεται τὴν μεταφυσικὴν: διατί; ἢ ἀπαίτησις τοῦ ἀνθρώπινου τοῦ αἰτεῖ ἀποχρῶντα λόγον. Πολλάκις ὁ ἀνθρώπος ἀπατάται ὁρμώμενος ἀπὸ λόγον ἐσφαλμένων, νομίζει ὅτι ἔχει ἀποχρῶντα λό-

γους ἐν ᾧ δὲν ἔχει διὰ τοῦτο πολὺ μεγάλη προσοχὴ δέον νὰ καταβάληται πρὸς τοῦτο. Σὴν ἀρχὴν τῆς ἀρχῆς ταύτης ἱστορικῶς, ἐὰν ἐξετάσωμεν διετύπωσεν ὁ Ἀριστοτέλης ὅστις εἶπεν: κοριώτατον τοῦ εἶδέναι τὸ διότι θεωρεῖν. Ἀναλυτικὰ ἕστερα: ἐπίστασθε οἰόμεθα ἕκαστον ἀπλῶς, ὅταν τὴν τε αἰτίαν οἰόμεθα γινώσκωμεν καὶ μὴ ἐνδέχεσθαι τοῦτο ἄλλως ἔχειν (*dies diem docet*—ἡ ἡμέρα διδάσκει τὴν ἡμέραν). Μόνον ὅταν γνωρίζει τις τὴν ἀληθῆ ἀντίστασιν τῶν πραγμάτων τότε εὐρίσκει τὴν κλήθειαν. Ὁ Λειβνίτιος ἐδίδαξε τὰ περὶ ἀποχρῶντος λόγον.

Προκειμένου περὶ γνωστικοῦ λόγον δυνάμεθα νὰ μεταχειρίζομεθα τὸν αἰτιώδη λόγον, ἐφ' οὗ νὰ στηρίζομεν τὸ διανόημα ἡμῶν καὶ τότε τοῦτο εἶναι ὀρθόν. Δυνάμεθα εἰς τὸν λόγον κρίσεως ἡμῶν νὰ μεταχειρίζομεθα τὸν αἰτιώδη λόγον ἐφ' οὗ νὰ στηρίζομεν τὸ διανόημα ἡμῶν καὶ τότε τοῦτο εἶναι ὀρθόν. (Δυνάμεθα εἰς τὸν λόγον κρίσεως ἡμῶν) καὶ μεταχειρίζομεθα τὰ ἀποτελέσματα τῆς αἰτίας ὁ γινώσκων δὲν ὁρμάται ἀπὸ τοῦ αἰτιώδους λόγου, εἰς τὸ ἀποτέλεσμα ἀλλὰ ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἀποτελέσματος εἰς τὴν γνῶσιν. Τὸ ἐκ τοῦ ἡφαιστείου πῦρ' ἐκ τοῦ πυρὸς προέρχεται καπνός· τοῦτο εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα. Ὁ πυρετός εἶναι αἰτία τῆς ἀδύσεως τῆς θερμοκρασίας—πυρετός—αἰτία ἀδύσεως—ἀποτέλεσμα. Δὲν ὁρμώμεθα ἐκ τῆς αἰτίας τῆς νόσου ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς νόσου. Ἡ στηρίζομεν τὸ διανόημα ἐπὶ αἰτίας ἢ ἀπὸ τῆς αἰτίας εἰς τὸ ἀποτέλεσμα. Ὁ δ' ὄρος εἶναι σφαιρὸς 1) διότι μόνον εἰναι τίθεται ὁ λόγος τίθεται πάντοτε ἢ ἀκολουθεῖ. 2) Ἐὰν ἢ ἀκολουθεῖ αἶρεται τότε ὁ λόγος αἶρεται, τὸ ἐναντίον ὁμοῦ δὲν συμβαίνει. 3) αἰρουμένου τοῦ λόγου δὲν αἶρεται πάντοτε ἢ ἀκολουθεῖ. 4) Τιθεμένης τῆς ἀκολουθείας δὲν τίθεται πάντα ὁ λόγος. Ὅλα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὸ περὶ σοφισμάτων. Διὰ τὴν παράθεσιν αὐτῶν πολλὰ σοφίσματα ὑπάρχουσιν καὶ ἔχομεν καὶ ὀρισμένους ὄρους. Ὁ λόγος ἔχει διττὴν ἐννοιαν ἢ δηλοῖ πραγματικὴν αἰτίαν—πραγματικὸς ἢ αἰτιώδης λόγος, ἢ δηλοῦται ἐκ τοῦ ὁποῦ γινώσκωμεν, ὅτι διανόημά τι εἶναι ἀληθές. Ἐν τῇ σειρά τῶν ὄντων καὶ τῶν γιγνομένων ὑπάρχει ἢ αἰτία αὐτῶν εἶναι ἀξιωμα τοῦ ὁποῦ ἀντιστοιχοῦν εἶναι τὸ λογικὸν ἀξιωμα. Συνήθως ὁ ἀνθρώπος εἰς τὰς κρίσεις του γνωρίζει τὴν αἰτίαν ὄχι ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ λόγου ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα. Οὕτω σκεπτόμενοι ὁ ἀνθρώπος δυνατόν εἶναι καὶ νὰ πλανᾶται. Πρέπει νὰ συμπύπτῃ ὁ γνωστικὸς λόγος μετὰ τὸν οὐσιώδη. Ἐὰν εἰς

τὴν φυσικὴν αἰτίαν τοῦ πράγματος ὁρμώμεθα ἀπὸ τοῦ ἀποτελέσματος τότε ἐνδέχεται νὰ σφαλόμεθα, διότι ἓνα ἀποτέλεσμα δύναται νὰ ἔχη λόγον. 1) Ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν τὴν αἰτίαν. Οἱ λόγοι εἶναι πολλοὶ καὶ μόνον προβληματικὰς κρίσεις δυνάμεθα νὰ στηρίζωμεν. Προκειμένο, περὶ θετικῶν συλλογισμῶν καὶ σοφισμάτων μόνον ἂν εἶναι ὁ μόνος λόγος τότε τιθεμένου τοῦ λόγου τίθεται καὶ τὸ ἀποτέλεσμα π. χ. μόνον ὅταν παρεμβληθῇ ἡ Σελήνη μεταξὺ τῆς Γῆς καὶ τοῦ Ἡλίου τότε γίνεται ἔκλειψις Ἡλίου.

Τὸ περὶ ἀποχρῶτος λόγου ἐξήτασαν οἱ παλαιοί. Ὁ Ἀριστοτέλης διετύπωσεν αὐτὸν ὡς ἀνωτέρω ἔρρηθη. Οἱ Σκεπτικοὶ εἰσήγαγον περὶ ἰσσοθενείας λόγον, ἠκολούθησεν δὲ καὶ ὁ Λειβνίτιος—*Uaison suffisante*. Περὶ ἀποχρῶτος λόγον δὲν δύνανται τις νὰ ὁμιλήῃ πανταχοῦ διότι πρόκειται περὶ ἐνδεχομένου. Εἰς τοὺς συλλογισμοὺς ἔχει ὁ ἀποχρῶν λόγος ἀπειρον ἐφαρμογὴν. Ὁ μέσος ὁρος τῶν συλλογισμῶν εἶναι αἰτία π. χ. πᾶς ἄνθρωπος εἶναι θνητός. Ὁ Σωκράτης εἶναι ἄνθρωπος. Ὁ Σωκράτης ἄρα θνητός. Εἰς τὸν νόμον τῆς ἀντιφάσεως προσκρούει ὁ ἄνθρωπος, ὁ Ἀριστοτέλης τὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιφάσεως ὠνόμασεν βεβαιωτάτην πασῶν.

Αἱ τρεῖς πρῶται ἀρχαὶ ἢ τῆς ταυτότητος, ἢ τῆς ἀντιφάσεως καὶ ἢ τῆς τοῦ τρίτου ἢ μέσου ἀποκλείσεως ἀποτελοῦσι μίαν ἀρχὴν σύνθετον ἀφετηρίαν τῆς ὑπάρξεως τῆς ταυτότητος εἶναι ἢ ἀντίθεσις καὶ τούτης ἢ τοῦ ἀποκλεισμένου μέσου ἢ τρίτου εἶναι λεπτόν συναπτόμεναι καὶ ἀποτελοῦσι τὴν πρώτην ἀρχὴν ἢ δὲ δευτέρα εἶναι ἢ τοῦ ἀποχρῶτος λόγου ἢ τις βεβαιεῖ τὴν γνώσιν.

ΠΕΡΙ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΩΝ

Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ζητήσῃ τῆς ἀληθείας, ἢ ὁρμάται ἐκ τῶν ἐπὶ μέρος ἐπιστημῶν καὶ ἐξάγει κρίσεις περὶ τῶν καθόλου καὶ ἐξ αὐτῆς συνάγει τὸ συμπέρασμα (ἐπαγωγὴ) καὶ κάμνει συλλογισμόν. Συλλογισμὸς λοιπὸν δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ παραγωγὴ κρίσεως ἐξ ἄλλης κρίσεως τῇ μεσολαθῆσει τρίτης. Καὶ Ἀριστοτέλην ἐν ἐκάστῳ συλλογισμῷ ἀπαιτοῦνται τρεῖς κρίσεις π. χ. πᾶς ἄνθρωπος θνητός. Ὁ Σωκράτης ἄνθρωπος. Ὁ Σωκράτης ἄρα θνητός.

Τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν ἔχει οὕτως. Δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν συμπέρασμα οὐ μόνον ἐκ κρίσεων τῇ μεσολαθῆσει τρίτης ἀλλὰ καὶ ἐκ μιᾶς μόνης κρίσεως δυνάμεθα ἀμέσως νὰ συ-

ναγάγωμεν συμπέρασματα διὰ συλλογιστικῆς σειρᾶς ἢ καὶ ἐκ πλειόνων κρίσεων τοῦ εἶδους οὐδεὶς ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶναι εὐδαίμων. Οὐδὲ τινὲς ἄρα ἄνθρωποι εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εὐδαίμονες. Ἐκ μιᾶς κρίσεως παρήγαγον ἄλλην κατὰ συλλογιστικὴν σειράν. Ἀλλὰ καὶ ἐκ πλειόνων κρίσεων ὡς εἶναι ὁ γνωστός συλλογισμὸς τοῦ Darwin δι' οὗ οὗτος συνήγαγε τὸ συμπέρασμα: ὅτι τὰ ζῶα ἔχουσι κατὰ κανόνα τὸ χρῶμα τοῦ περιβάλλοντος ἐν τῷ ὁποίῳ ζῶσι. Ἐχει δὲ ὁ συλλογισμὸς τοῦ Darwin ὡς ἐξῆς: (Ἡ ἐπαγωγὴ ὁρμάται ἐκ τῆς παρατηρήσεως ἐν' ᾗ ὅταν ὁρμώμεθα ἐκ γενικῶν κανόνων καὶ ἀρχῶν, οὗς ἐξ ἐπαγωγῆς κατηρτίσαμεν καὶ ἐκ τούτων παράγωμεν εἶναι ἢ παραγωγικὴ ὡσαύτως δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ἀπὸ μερικὰ περὶ μερικῶν κατ' ἀναλογίαν εἶναι ἢ ἀναλογία: ὅταν ἀκότινος ἢ ἀπὸ τινῶν συνάγωμεν περὶ τινῶν ἢ περὶ τινος): Τὰ πλείστα τῶν ζῶων τῆς ἐρήμου ἔχουσι χρῶμα ξανθόν. Τὸ χρῶμα τῆς ἐρήμου εἶναι ξανθόν—Τὰ πλείστα τῶν ζῶων τῶν πολικῶν χωρῶν ἔχουσι χρῶμα λευκόν. Τὸ χρῶμα τῶν πολικῶν χωρῶν εἶναι λευκόν—Σχεδὸν πάντα τὰ ἐν ταῖς φυλλώμασι τῶν δένδρων διαιτώμενα ζῶα ἔχουσι χρῶμα πράσινον. Τὸ χρῶμα τῶν φυλλωμάτων εἶναι πράσινον. Οἱ ἐκ τῶν κορμῶν δένδρων ζῶντες κύνθαιοι καὶ κάμπα ἔχουσι χρῶμα φαιόν. Τὸ χρῶμα τῶν κορμῶν τῶν δένδρων εἶναι φαιόν. Ἄρα πάντα σχεδὸν ἢ τὰ τελευταῖα τῶν ζῶων ἔχουσι τὸ χρῶμα τοῦ περιβάλλοντος.

Βλέπωμεν λοιπὸν ὅτι εἶναι ἐπαγωγικὸς συλλογισμὸς, ὅστις ἀνάγει τὸ συμπέρασμα ἐκ πολλῶν προτάσεων. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν δυνάμεθα ὀρθότερον νὰ ὀρίσωμεν τὸν συλλογισμόν. Συλλογισμὸς εἶναι ἢ παραγωγὴ κρίσεως ἢ μιᾶς ἢ πλειόνων κρίσεων. Κατὰ ταῦτα ὁ συλλογισμοὶ εἶναι διττοί, διακρίνομε δὲ 1) Συλλογισμοὺς ἐν οἷς τὸ συμπέρασμα συνάγεται ἐκ μιᾶς μόνον κρίσεως 2) Συλλογισμοὺς ἐν οἷς τὸ συμπέρασμα συνάγεται ἐκ πλειόνων κρίσεων (ἄχι δύο) καὶ οἱ μὲν πρῶτοι καλοῦνται ἀμεσοὶ συλλογισμοὶ καὶ ποτε μιᾶς μόνον κρίσεως συνάγωμεν ἀμέσως τὸ συμπέρασμα οἱ δὲ καλοῦνται ἔμμεσοι διότι μεσολαθοῦσι ἄλλαι κρίσεις. Οἱ ἀμεσοὶ συλλογισμοὶ λέγονται καὶ ἐπιφοραί. Παρὰ Στωϊκοῖς ἐπιφορὰ ἢ συμπέρασμα καὶ οἱ Λατίνοι *illatio* = συμπέρασμα, οἱ δὲ Γάλλοι *enterant*.

Α' ΑΜΕΣΟΙ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΙ

Διακρίνομεν τὰ ἐξῆς εἶδη

1) ἐξ ἰσοδυναμίας. 2) ἐξ ὑπαλληλίας. 3)